

Κωστής Κοκκινόφτας
Κέντρο Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου
Η ΜΟΝΗ ΚΥΚΚΟΥ ΚΑΤΑ ΤΟ 1821

Η δεσπόζουσα θέση της Ιεράς Μονής Κύκκου στην εκκλησιαστική και πολιτιστική ζωή της Κύπρου συνέτεινε ώστε, όταν ξέσπασε η Ελληνική Επανάσταση του 1821, το μένος των Τούρκων να στραφεί εναντίον της με σφαγές και λεηλασίες, που προκάλεσαν μεγάλα προβλήματα στην ομαλή λειτουργία της. Τότε, ως γνωστόν, εκτελέστηκαν οι Αρχιερείς του νησιού, πολλοί εκκλησιαστικοί αξιωματούχοι, καθώς και μεγάλος αριθμός προκρίτων, ενώ οι περιουσίες τους δημεύθηκαν¹. Ανάμεσά τους περιλαμβάνεται και ο Ηγούμενος Κύκκου (1819-1821) Ιωσήφ, το όνομα του οποίου συγκαταλέγεται στον επίσημο κατάλογο των προγραφέντων, που ετοιμάστηκε από τον Τούρκο διοικητή Κιουτσούκ Μεχμέτ και έτυχε της έγκρισης της Πύλης². Σύμφωνα με σχετική παράδοση, ο Ηγούμενος Ιωσήφ απαγχονίστηκε στις 10 Ιουλίου 1821, στη συκαμινιά, που βρισκόταν απέναντι από το τζαμί του Σεραγίου³, μία ημέρα ύστερα από τον μαρτυρικό θάνατο των Αρχιερέων. Τα οστά του σήμερα φυλάσσονται στο Μουσείο των Εθνομαρτύρων του 1821, το οποίο ανηγέρθη στο προαύλιο του ναού της Παναγίας Φανερωμένης στη Λευκωσία⁴. Στις μέρες μας η Μονή Κύκκου με πρωτοβουλία του Ηγουμένου της, Μητροπολίτη Κύκκου και Τηλλυρίας Νικηφόρου,

1. Για τα γεγονότα, που διαδραματίστηκαν τότε στην Κύπρο, βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, *Κύπρος και 1821*, Λευκωσία 2021, σ. 82-93.

2. Ιωάννη Θεοχαρίδη, «Οι Κύπριοι προγραφέντες το 1821 σύμφωνα με άγνωστη οθωμανική πηγή», *Δωδώνη* 24 (1995) 72 [= Του ιδίου (επιμ.), *Πρακτικά του Τρίτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου (Λευκωσία, 16-20 Απριλίου 1996)*, τ. Γ', *Νεώτερο Τμήμα*, Εταιρεία Κυπριακών Σπουδών, Λευκωσία 2001, σ. 333].

3. Γεώργιου Κηπιάδη, *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, Αλεξάνδρεια 1888, σ. 16 (η παραπομπή, όπως και αυτές που ακολουθούν, γίνονται στην α' έκδοση του βιβλίου).

4. Δημήτρη Ταλιαδώρου, *Η Ιστορία του Ιερού Ναού Παναγίας Φανερωμένης Λευκωσίας και η Προσφορά του στον Ελληνισμό της Κύπρου*, τ. Α', Λευκωσία 2014, σ. 42-43.

μερίμνησε για την απεικόνιση της θυσίας και του μαρτυρίου του Ιωσήφ σε τοιχογραφία, που βρίσκεται στο εσωτερικό προαύλιο του μοναστηριακού συγκροτήματος στην κεντρική Μονή. Η ιστορήσή της οφείλεται στον Ρουμάνο αγιογράφο Μιχαήλ Μοροσάν και τους μαθητές του, και ολοκληρώθηκε, σύμφωνα με σχετική επιγραφή, το έτος 1993⁵. Απεικονίζει την πλατεία Σεραγίου με το φραγκικό παλάτι των Λουζινιανών, το οποίο κατεδαφίστηκε από τους Άγγλους αποικιοκράτες, το 1904. Στην τοιχογραφία παριστάνεται επίσης ομάδα Τούρκων σαρικοφόρων με επικεφαλής τον Διοικητή Κιουτσούκ Μεχμέτ να παρακολουθεί τις εκτελέσεις των Κυπρίων κληρικών και προυχόντων⁶.

Ο Ηγούμενος Ιωσήφ καταγόταν από το χωριό Πενταλιά⁷ και ανήλθε στην ηγουμενία της Μονής Κύκκου τον Ιούνιο του 1819⁸. Αναφέρεται ότι είχε εισέλθει στη Μονή «παιδιόθεν» και χαρακτηρίζεται ως «άνδρας λόγιος, εὔσωμος καί καλλίφωνος μουσικός». Σημειώνεται

5. «ΓΕΓΡΑΠΤΑΙ Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΑΥΤΗ / ΤΗΣ ΠΑΝΣΕΒΑΣΜΙΑΣ ΜΟΝΗΣ ΤΗΣ ΚΥΡΙΑΣ / ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΤΟΥ ΚΥΚΚΟΥ, ΙΝΑ ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΩΝ / ΤΥΠΟΙΣ ΟΡΑΤΑΙ ΥΠΟ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ / ΠΡΟΣΤΡΕΧΟΝΤΩΝ, ΠΑΡΑ ΜΙΧΑΗΛ / ΜΟΡΟΣΑΝ ΖΩΓΡΑΦΟΥ ΕΚ ΡΟΥΜΑΝΙΑΣ / ΚΑΙ ΤΩΝ ΜΑΘΗΤΩΝ ΑΥΤΟΥ ΖΗΛΩ / ΠΟΛΛΩ ΚΑΙ ΠΟΘΩ ΤΟΥ ΗΓΟΥΜΕΝΟΥ / ΑΥΤΗΣ ΠΑΙΔΙΟΘΕΝ ΠΡΟΣΔΡΑΜΟΝΤΟΣ, / ΤΑΠΕΙΝΟΥ ΝΙΚΗΦΟΡΟΥ ΕΚ ΚΡΙΤΟΥ / ΜΑΡΟΤΤΟΥ, ΕΝ ΕΤΕΙ ΣΩΤΗΡΙΩ / ΧΙΛΙΟΣΤΩ ΕΝΝΕΑΚΟΣΤΩ / ΕΝΕΝΗΚΟΣΤΩ ΤΡΙΤΩ». Ευχαριστώ θερμά τον Διευθυντή του Μουσείου Ιεράς Μονής Κύκκου κ. Στυλιανό Περδίκη για τις σχετικές πληροφορίες.

6. Την τοιχογραφία περιέγραψε ο Χριστόδουλος Χατζηχριστοδούλου, «Η επίδραση του 1821 στις εικαστικές τέχνες της Κύπρου κατά τον 20ό αιώνα: Έργα τέχνης, μνημεία και προτομές των Κυπρίων Μαρτύρων του Ιουλίου του 1821», στον τόμο: Ιεράς Συνόδου της Εκκλησίας της Ελλάδος (έκδ.), *Η επίδραση της Ελληνικής Επανάστασως στη λογοτεχνία και στην τέχνη*, Αθήνα 2021, σ. 499-500.

7. Εκτός από τη μαρτυρία του Γ. Κηπιάδη για καταγωγή του Ηγούμενου Ιωσήφ από την Πενταλιά, αναφέρεται επίσης ότι καταγόταν από το χωριό Σαλαμιού. Βλ. Χαράλαμπου Παπαδόπουλλου, «Διά την εξακρίβωσιν της αληθείας», *Απόστολος Βαρνάβας* 3 (1931) 201-202.

8. Για τον Ηγούμενο Ιωσήφ βλ. Θεοχάρη Σταυρίδη, «Οι Ηγούμενοι της Ιεράς Μονής Κύκκου: προσωπογραφική μελέτη», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 7 (2006) 48-49.

ακόμη ότι σπούδασε σε νεαρή ηλικία στη Μεγάλη του Γένους Σχολή στην Κωνσταντινούπολη, όπου, πιθανότατα, διέμενε στο εκεί Μετόχιο της Μονής στη συνοικία Γαλατάς⁹. Ο Ιωσήφ ήταν άνδρας φιλόμουσος και για τον λόγο αυτό στήριξε την προσπάθεια ίδρυσης Ελληνικής Σχολής στη Λεμεσό το 1819, εισφέροντας το ποσό των 2.000 γροσίων¹⁰. Είναι, ωστόσο, αξιοσημείωτο ότι την ευρέως διαδεδομένη άποψη, ότι ο Ηγούμενος Ιωσήφ απαγχονίστηκε από τους Τούρκους κατακτητές, δεν συμμερίζεται ανώνυμος επιστολογράφος της εποχής σε κείμενό του, που δημοσιεύτηκε σε δύο συνέχειες στην ιταλική εφημερίδα «Notizie del Giorno», τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 1821. Όπως αναφέρεται σε αυτό, κατά τις σφαγές του Ιουλίου ο Ηγούμενος Ιωσήφ καρατομήθηκε¹¹. Ωστόσο, στο Μοναχολόγιο της Μονής σημειώνεται, από μεταγενέστερη, όμως, χρονικά καταγραφή, που μάλλον απηχεί την παράδοση της Αδελφότητας, ότι οι κατακτητές «έκρέμασαν τόν μακαρίτην ήγούμενον Ίωσήφ»¹², δηλαδή βρήκε τον ίδιο μαρτυρικό θάνατο, όπως και ο Αρχιεπίσκοπος Κυπριανός.

Η σύλληψη των θησαυρών και των ιερών κειμηλίων της Μονής Κύκκου

Στο κείμενο της προαναφερθείσας ιταλικής εφημερίδας «Notizie del Giorno» σημειώνεται ακόμη ότι, την ίδια περίοδο με την εκτέλεση του Ηγουμένου Ιωσήφ δημιούργησε η

9. Για την ιστορία του Μετοχίου αυτού βλ. Κωστή Κοκκινόφτα, «Το Μετόχιο της Μονής Κύκκου στην Κωνσταντινούπολη», *Ενατενίσσεις* 15 (2011) 154-159· Του ίδιου, *Τα Μετόχια της Ιεράς Μονής Κύκκου στο εξωτερικό*, Λευκωσία 2016, σ. 13-18.

10. Ιεροδιακόνου Ιλαρίωνος Κυπρίου, «Προς τον λόγιον κύριον Νικόλαον Θησέα», *Ερμής ο Λόγιος* 10 (1820) 520· Αρχιμανδρίτη Ιεζεκιήλ Βελανιδιώτη, «Μία επιστολή Ιλαρίωνος του Κυπρίου», *Εκκλησιαστικός Κήρυξ* 2 (1912) 410.

11. Περισσότερα για το κείμενο της «Notizie del Giorno», που δημοσιεύτηκε για πρώτη φορά σε μετάφραση στα ελληνικά στην εφημερίδα *Φωνή της Κύπρου*, 11/23.5.1885, 18/30.5.1885, 25/6.6.1885, 8/20.6.1885, βλ. Κ. Κοκκινόφτα, *Κύπρος και 1821*, ό.π., σ. 488-524, όπου και αναδημοσιεύεται με τον κατάλληλο σχολιασμό. Η συγκεκριμένη αναφορά βρίσκεται στο φύλλο της εφημερίδας με ημερομηνία 18/30.5.1885.

12. Αρχείο Ιεράς Μονής Κύκκου, *Μοναχολόγιον*, σ. 6. (Το Μοναχολόγιο είναι χωρίς αρίθμηση σελίδων. Η αρίθμηση είναι δική μας).

περιουσία της Μονής Κύκκου και κατασχέθηκαν οι πολύτιμοι θησαυροί της¹³. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται από έγγραφο, που διαφυλάχθηκε στο αρχείο της, όπου αναφέρεται ότι οι απεσταλμένοι του Τούρκου διοικητή Κιουτσούκ Μεχμέτ λεηλάτησαν τη Μονή και κατάσχισαν μεγάλο μέρος από τα περιουσιακά της στοιχεία. Στο ίδιο έγγραφο προστίθεται ότι πολύτιμα κειμήλια, εκκλησιαστικά σκεύη και πολλά άλλα είδη φορτώθηκαν σε τριάντα δύο καμήλες και μεταφέρθηκαν στη Λευκωσία, όπου, προφανώς, άλλα εκποιήθηκαν και άλλα κατέληξαν στα χέρια Τούρκων προυχόντων. Ανάμεσά τους περιλαμβάνονταν μαργαριταρένιο στεφάνι, σταυρός με διαμάντια, μπαούλα με νομίσματα, μετρητά, ράβδοι από χρυσό και ασήμι, χρυσές κανδήλες, ασημένιοι πολυέλαιοι, τάπητες, άμφια και πολλά άλλα.

Οι απεσταλμένοι του Κιουτσούκ Μεχμέτ κατάσχισαν επίσης τρόφιμα και γεωργικά προϊόντα, που προορίζονταν για μελλοντική χρήση από τα μέλη της Αδελφότητας και τους πολυάριθμους προσκυνητές της Μονής, και λεηλάτησαν τα Μετόχια της, τα οποία απογύμνωσαν από τα περιουσιακά τους στοιχεία¹⁴. Όπως χαρακτηριστικά σημειώνεται, «τά ασκέρια», δηλαδή οι στρατιώτες, που είχαν προβεί στις λεηλασίες, άρπαξαν και οι ίδιοι για λογαριασμό τους ό,τι απέμεινε, με αποτέλεσμα να μείνει «τό Μοναστήριον ἔρημον καί οἱ καλόγηροι γυμνοί καί φυγάδες εἰς τά βουνά»¹⁵.

Μαρτυρίες για τα γεγονότα του 1821 στη Μονή Κύκκου

Για τα όσα διαδραματίστηκαν το καλοκαίρι του 1821 στη Μονή Κύκκου σώζεται εκτενές δημοσίευμα στην εφημερίδα της Λευκωσίας «Φωνή της Κύπρου», το 1885, το οποίο περιλαμβάνει πολύτιμες πληροφορίες, άγνωστες από αλλού. Δυστυχώς, όμως, ο ανώνυμος αρθρογράφος δεν αναφέρει τις πηγές του και ούτε διευκρινίζει κατά πόσο χρησιμοποίησε

13. Κ. Κοκκινόφτα, *Κύπρος και 1821*, σ. 521.

14. Το έγγραφο πρωτοδημοσιεύτηκε από τον Γ. Κηπιάδη, *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, ό.π., σ. 24-26. Αργότερα αναδημοσιεύτηκε, είτε ολόκληρο, είτε αποσπασματικά, από τους Ηγούμενο Κύκκου Χρυσόστομο, *Η Ιερά Βασιλική και Σταυροπηγιακή Μονή του Κύκκου*, Κύπρος 1969, σ. 85· Αθηνά Ταρσούλη, *Κύπρος*, τ. Α', Αθήνα 1955, σ. 245-247· Λοΐζο Φιλίππου, *Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*, Λευκωσία 1975, σ. 286-288.

15. Λ. Φιλίππου, *Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας*, ό.π., σ. 288.

γραφτές μαρτυρίες ή εάν καταγράφει την προφορική παράδοση των μελών της Αδελφότητας¹⁶.

Όπως αναφέρεται στο ανωτέρω δημοσίευμα, ο διοικητής του νησιού, Κιουτσούκ Μεχμέτ, έστειλε στη Μονή Κύκκου, στις 3 Ιουλίου 1821, τον Τούρκο καβάζι του (= σωματοφύλακα), ονόματι Κουφτερό, για να οδηγήσει τον Ηγούμενο Ιωσήφ στη Λευκωσία. Ο τελευταίος, όμως, απουσίαζε στην Πάφο, πιθανόν για να επιθεωρήσει τα εκεί Μετόχια, από όπου επέστρεψε ύστερα από δύο ημέρες. Προφορική παράδοση των γερόντων κατοίκων της Ευρύχου διασώζει ότι κατά τη διέλευσή του από το χωριό ο Ηγούμενος Κύκκου ήταν εντελώς ανυποψίαστος για τις προθέσεις του Τούρκου διοικητή¹⁷.

Σύμφωνα με το δημοσίευμα, οι Ιωσήφ και Κουφτερός έφθασαν τελικά στην πρωτεύουσα, μέσω του Μετοχίου Ξηροπόταμος, στις 9 Ιουλίου, ημέρα έναρξης των σφαγών, και, αγνοώντας τα όσα συνέβαιναν, ο μεν Ηγούμενος κατέλυσε στο Μετόχιο του Αγίου Προκοπίου, ο δε Τούρκος καβάζις συνέχισε τη διαδρομή του για το Σεράγιο. Μία ώρα αργότερα, όμως, επέστρεψε, συνοδευόμενος από ομάδα διακοσίων περίπου ατόμων, ζητώντας από τον Ιωσήφ να τον ακολουθήσει. Ο τελευταίος, προαισθανόμενος για τα όσα τον ανέμεναν, μετέβη στην εκκλησία του Μετοχίου και κοινώνησε των αχράντων μυστηρίων, οπότε και παρουσιάστηκε ενώπιον του τουρκικού όχλου, για να οδηγηθεί στη Λευκωσία, όπου και απαγχονίστηκε.

16. «Συλλογή ιστορικών ειδήσεων του έτους 1821», *Φωνή της Κύπρου*, 13/25.7.1885, 27/8.8.1885. Το κείμενο αυτό αναδημοσιεύτηκε και σχολιάστηκε για πρώτη φορά από τον Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1878-1899)*, Λευκωσία 1999, σ. 72-78 (τα σχόλια), σ. 103-105 (το κείμενο). Στη συνέχεια αναδημοσιεύτηκε, μαζί με το αντίστοιχο της «Notizie del Giorno», από τον Ανδρέα Σοφοκλέους, «Δύο έγγραφα / ντοκουμέντα για τα τραγικά γεγονότα στην Κύπρο τον Ιούλιο του 1821», *Κυπριακαί Σπουδαί* 62-63 (2000) 251-258. Αναδημοσιεύτηκε επίσης στη μελέτη του Κ. Κοκκινόφτα, *Κύπρος και 1821*, ό.π., σ. 449-452.

17. Κωνσταντίνου Χριστοφίδη (επιμ.), *Πανηγυρικών Λεύκωμα επί τη τελετή των αποκαλυπτηρίων της προτομής του Εθνομάρτυρος Κυπριανού εν τη γενετείρα αυτού Στροβόλου*, Ερασιτεχνικός Όμιλος Στροβόλου ο «Αισχύλος», Λευκωσία 1929, σ. 92.

Όπως αναφέρει ο ανώνυμος αρθρογράφος της «Φωνής της Κύπρου», σχεδόν ταυτόχρονα με τις σφαγές εστάλησαν από τον Κιουτσούκ Μεχμέτ και εγκαταστάθηκαν στη Μονή Κύκκου δύο ομάδες Τούρκων ενόπλων, μία αποτελούμενη από είκοσι ένα άτομα και αρχηγό κάποιον Οσμάν αγά, και μία άλλη από δεκαπέντε άτομα και αρχηγό τον Μαχμούτ αγά από τη Φλάσου. Στη συνέχεια αφίχθη και μία τρίτη ομάδα Τούρκων ενόπλων, με επικεφαλής κάποιον ονόματι Αλή εφένδη, η οποία, μαζί με τις άλλες δύο, προέβησαν σε βιαιότητες και λεηλασίες, απογυμνώνοντας τη Μονή από όσα ιερά κειμήλια και άλλους θησαυρούς είχαν απομείνει. Προστίθεται επίσης, ότι λεηλατήθηκαν και τα Μετόχια, από όπου κλάπηκε το σύνολο των αποθηκευμένων γεωργικών και άλλων προϊόντων.

Στο μεταξύ οι Μοναχοί της Μονής, μπροστά στον κίνδυνο που διέτρεχαν, διαφύλαξαν την Αγία Εικόνα σε σπήλαιο κοντά στο παρακείμενο Μετόχιο Παραδείσι και κατέφυγαν στα γύρω βουνά για να σωθούν. Μερικοί, όμως, συνελήφθησαν και υποβλήθηκαν σε σκληρά βασανιστήρια, προφανώς για να αποκαλύψουν τις κρυψώνες, όπου υπήρχαν χρήματα και πολύτιμα αντικείμενα. Τελικά τρεις από αυτούς, οι Μοναχοί Χριστοφόρος και Αργυρός, οι οποίοι είχαν τα διακονήματα του αμπελουργού και του κηπουρού αντιστοίχως, καθώς και ο Ιερομόναχος Σίλβεστρος, απεβίωσαν από τα βασανιστήρια, ενώ ένας τέταρτος, ονόματι Διονύσιος, πυροβολήθηκε και φονεύθηκε κατά την προσπάθειά του να διαφύγει. Ακολούθως, τις επόμενες ημέρες οι Τούρκοι εγκατέλειψαν τη Μονή, εκτός από τον Μαχμούτ αγά, ο οποίος, σύμφωνα με το δημοσίευμα, παρέμεινε σε αυτή με δεκατρείς από τους άνδρες του για ακόμη κάποιο χρονικό διάστημα, επιτείνοντας την οικονομική της αφαιμάξη.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το όνομα του Ιερομόναχου Σιλβέστρου διασώθηκε στην προφορική παράδοση των μελών της Αδελφότητας για τα γεγονότα του 1821 στη Μονή, η οποία καταγράφηκε στις αρχές της δεκαετίας του 1930. Όπως αναφέρεται σχετικά, όταν διατάχθηκε από τον Κιουτσούκ Μεχμέτ ο αφοπλισμός των Ελλήνων κατοίκων, ο Ηγούμενος Ιωσήφ πρόνοησε και τοποθέτησε σε κρύπτη στο καθολικό της Μονής ιερά σκεύη και άλλα πολύτιμα αντικείμενα, καθώς και σημαντικό ποσό χρημάτων. Στη συνέχεια, όταν ξέσπασαν οι σφαγές, οι Κυκκώτες Μοναχοί κατέφυγαν στα γύρω βουνά, συναποκομίζοντας και την Αγία Εικόνα. Στη Μονή, σύμφωνα με την παράδοση, απέμεινε κρυμμένος μόνο ο Εκκλησιάρχης Σίλβεστρος, ο οποίος, λόγω ασθενείας, αδυνατούσε να ακολουθήσει τους υπολοίπους. Εκεί, όμως, τον εντόπισε τουρκικό απόσπασμα με επικεφαλής τον κεχαγιά (= αντιπρόσωπο) του

Κιουτσούκ Μεχμέτ, Σουλεϊμάν αγά, που τον υπέβαλε σε σκληρά βασανιστήρια και τον υποχρέωσε να αποκαλύψει τον κρυψώνα με τα ιερά σκεύη και τα άλλα πολύτιμα αντικείμενα. Ακολούθως οι Τούρκοι ένοπλοι εγκαταστάθηκαν στη Μονή για μερικές εβδομάδες και μόνο πολύ αργότερα επέτρεψαν στους Μοναχούς να επανέλθουν στα μοναστηριακά κτήρια¹⁸.

Ας σημειωθεί ότι η εγκατάλειψη της Μονής από τα μέλη της Αδελφότητας και η μεταγενέστερη παραχώρηση άδειας για επιστροφή τους σε αυτήν επιβεβαιώνεται από τον χειρόγραφο κώδικα του διαδόχου του εκτελεσθέντος Ιωσήφ, νέου Ηγούμενου Χαράλαμπος¹⁹. Σε αυτόν καταγράφεται ότι την 21η Οκτωβρίου 1821 ο Ηγούμενος Χαράλαμπος αναγκάστηκε να δώσει το ανάλογο «παξίσιν» (= φιλοδώρημα) σε Τούρκο αξιωματούχο, ο οποίος ενετάλη να υλοποιήσει τη σουλτανική διαταγή για επαναλειτουργία της Μονής και των Μετοχίων της και για επιστροφή των Μοναχών σε αυτήν²⁰.

Όπως αναφέρει ο ανώνυμος αρθρογράφος της «Φωνής της Κύπρου», αργότερα επιστράφηκε στους τελευταίους μέρος των κλαπέντων, τα οποία διαφυλάχθηκαν στην Αρχιεπισκοπή. Η αναφορά αυτή επίσης επιβεβαιώνεται από άλλες πηγές, όπου σημειώνεται ότι εκδόθηκε διάταγμα για την επιστροφή των κλαπέντων, ελάχιστα, όμως, από τα οποία παραδόθηκαν²¹. Η δε φύλαξή τους στην Αρχιεπισκοπή διασώζεται και στον κώδικα του Ηγούμενου Χαράλαμπος, για τον οποίο έγινε λόγος προηγουμένως, όπου, σε καταγραφή σε εκτενή κατάλογο του μηνός Ιανουαρίου 1822, σημειώνεται ότι μέσα σε σεντούκι

18. Λοΐζου Φιλίππου, «Αι Ιεραί Μοναί της Κύπρου κατά το 1821», *Απόστολος Βαρνάβας* 3 (1931) 24 [= Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Ιερά Μονή Κύκκου στον κυπριακό τύπο (1931)*, Λευκωσία 2007, σ. 295-296].

19. Για τον Ηγούμενο Χαράλαμπο βλ. Θ. Σταυρίδη, «Οι Ηγούμενοι της Ιεράς Μονής Κύκκου: προσωπογραφική μελέτη», *ό.π.*, σ. 49-53· Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου στο αρχείο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1634-1878)*, *ό.π.*, σ. 149-155.

20. Κωνσταντίνου Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαράλαμπος και ο χειρόγραφος κώδιξ της υπ' αυτού γενομένης διαχειρίσεως των οικονομικών της Ιεράς Μονής Κύκκου», *Κυπριακαί Σπουδαί* 18 (1954) ι'-ια' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *Ιστοριοφιλολογικαί Μελέται και Διαλέξεις*, Λευκωσία 1972, σ. 412].

21. Φ. Γεωργίου, *Ειδήσεις Ιστορικαί περί της Εκκλησίας της Κύπρου*, *ό.π.*, σ. 121· Γ. Κηπιάδη, *Απομνημονεύματα των κατά το 1821 εν τη νήσω Κύπρω τραγικών σκηνών*, *ό.π.*, σ. 26.

φυλάσσονταν λείψανα αγίων, ιερά σκεύη και διάφορα πολύτιμα αντικείμενα²². Στη συνέχεια, όπως είναι γνωστό από αλλού, τα πολύτιμα αυτά κειμήλια παραδόθηκαν στον πρόξενο της Ρωσίας Κωνσταντίνο Περιστιάνη (1759-1842), ως ενέχυρο έναντι δανείου, που πραγματοποιήθηκε, ώστε η Μονή να μπορέσει να ανταποκριθεί στις άμεσες υποχρεώσεις της²³. Με τον τελευταίο η Μονή είχε πράγματι πολλές σχετικές συναλλαγές, σύμφωνα και πάλι με τον κώδικα του Ηγούμενου Χαράλαμπους²⁴.

Στο δημοσίευμα της «Φωνής της Κύπρου» αναφέρεται ακόμη, ότι οι Τούρκοι, που κατέλαβαν τη Μονή, προέβησαν σε βανδαλισμούς και λεηλασίες, προκαλώντας μεγάλες καταστροφές στην προσπάθειά τους να εντοπίσουν κρυμμένους θησαυρούς. Σημειώνεται επίσης, ότι φόρτωσαν χρυσά και αργυρά σκεύη, πολύτιμα άμφια, ατομικά είδη των πατέρων, μετρητά και άλλα, σε «τριάντα δύο φορτία», εννοώντας προφανώς τις τριάντα δύο καμήλες, που καταγράφονται στο σχετικό έγγραφο, για το οποίο έγινε λόγος προηγουμένως. Όπως αναφέρεται, οι Τούρκοι εντόπισαν και τον κρυψώνα, όπου φυλάσσονταν πολύτιμα κειμήλια και ιερά σκεύη, τα οποία και κατάσχισαν, ενώ πήραν μαζί τους επτά αργυρούς πολυέλαιους, τριακόσιες αργυρές κανδήλες, τριάντα πολυκάνδηλα, δεκατέσσερα μανουάλια, τριακόσιες οκάδες ασήμι και τριάντα πέντε οκάδες χρυσού, με τις οποίες προγραμματιζόταν από την Αδελφότητα η επιχρύσωση της αγίας τράπεζας, τρία αργυρά αρτοφόρια μεγάλης αξίας, ένα κιβώτιο πλήρες με χρυσά νομίσματα και ένα δεύτερο με μετρητά.

22. Κ. Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαράλαμπος», *ό.π.*, σ. κ'-κγ' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *ό.π.*, σ. 422-425].

23. Για το ζήτημα αυτό βλ. Λ. Φιλίππου, «Αι Ιεραί Μοναί της Κύπρου κατά το 1821», *ό.π.*, σ. 24-25. Επίσης, για τον Κωνσταντίνο Περιστιάνη και τη σχέση του με τη Μονή Κύκκου βλ. Στυλιανού Περδίκη, «Οι Επτανήσιοι της Λάρνακος και η σχέση τους προς την Ιερά Μονή Κύκκου. Η περίπτωση του Κωνσταντίνου Περιστιάνη», στον τόμο: Φοίβου Σταυρίδη (επιμ.), *Πρακτικά Πρώτου Κιτιακού Συμποσίου. Κύπρος - Επτάνησα (Λάρνακα, 12-13 Νοεμβρίου 1994)*, Δήμος Λάρνακας, Λάρνακα 1997, σ. 129-166 [= *Κυπριακά Σπουδαί* 59-60 (1997) 49-85].

24. Βλ. Κ. Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαράλαμπος», *ό.π.*, σ. ιζ'-ιθ' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *ό.π.*, σ. 419-420], όπου παρατίθενται πολλές σχετικές αναφορές.

Στη συνέχεια, όπως αναφέρεται, εξελέγη, στις αρχές Αυγούστου 1821, Ηγούμενος ο προαναφερθείς Ιερομόναχος Χαράλαμπος, ο οποίος διαδέχθηκε τον εκτελεσθέντα Ιωσήφ. Ωστόσο η ημερομηνία αυτή δεν επιβεβαιώνεται από τον χειρόγραφο κώδικα του νέου Ηγούμενου, όπου παρέχονται ενδείξεις για την εκ μέρους του ανάληψη της διοίκησης της Μονής από τις 10 Ιουλίου 1821²⁵, δηλαδή την ίδια ημέρα, που απαγχονίστηκε ο προκάτοχός του, μάλλον κατόπιν προσταγής του Κιουτσούκ Μεχμέτ, όπως συνέβη και με τους διαδόχους των εκτελεσθέντων Αρχιερέων. Η ενθρόνισή του βέβαια πρέπει να πραγματοποιήθηκε αρκετούς μήνες αργότερα και οπωσδήποτε ύστερα από τη 17η Δεκεμβρίου 1821, οπότε εξελέγη νέος Αρχιεπίσκοπος ο Οικονόμος της Μονής του Αποστόλου Βαρνάβα Ιωακείμ²⁶. Τις δε αμέσως επόμενες ημέρες, που ανέλαβε τη διοίκηση της Μονής ο Ιερομόναχος Χαράλαμπος, αυτή υπέστη, σύμφωνα με το δημοσίευμα, καινούργια δοκιμασία, όταν αφίχθηκαν Τούρκοι ένοπλοι με επικεφαλής κάποιον Αλαγιβέη (= αξιωματούχος του στρατού) από την Πάφο, οι οποίοι είχαν πρόθεση να την πυρπολήσουν και να την εξαφανίσουν. Τους απέτρεψε, όμως, ο Μουλλάς (= αρχιδικαστής) της Λευκωσίας, ο οποίος, «θεία οικονομία», όπως αναφέρεται, έφθασε τότε στη Μονή. Σύμφωνα με τον κώδικα του Ηγούμενου Χαράλαμπος, η περίοδος αυτή χαρακτηρίζεται από την απληστία των Τούρκων αγάδων και τις εκ μέρους τους συνεχείς απαιτήσεις για χρήματα²⁷.

Στο δημοσίευμα της «Φωνής της Κύπρου» προστίθεται επίσης, ότι ύστερα από ενέργειες του προαναφερθέντος Κωνσταντίνου Περισιτιάνη, εκδόθηκε διάταγμα από την Υψηλή Πύλη, που πρόσταζε την επιστροφή των κλαπέντων αργυρών σκευών στη Μονή Κύκκου. Οι ντόπιοι, όμως, Τούρκοι αξιωματούχοι εφεύραν άλλο τρόπο, για να μην τα επιστρέψουν, και κατηγόρησαν ψευδώς τους Μοναχούς, ότι είχαν κρυμμένα όπλα, με

25. Κ. Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαράλαμπος», *ό.π.*, σ. στ'-ζ' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *ό.π.*, σ. 408].

26. Ανδρέα Μιτσίδη, «Η Εκκλησία Κύπρου επί Τουρκοκρατίας», στον τόμο: Θεόδωρου Παπαδόπουλλου (επιμ.), *Ιστορία της Κύπρου*, Ίδρυμα Αρχιεπισκόπου Μακαρίου Γ', τ. ΣΤ', Λευκωσία 2011, σ. 724.

27. Ενδεικτικά βλ. Κ. Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαράλαμπος», *ό.π.*, σ. ζ'-η' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *ό.π.*, σ. 409-420], όπου πληθώρα σχετικών καταγραφών.

αποτέλεσμα να τους επιβληθεί το υπερβολικό πρόστιμο των 43 χιλιάδων γροσίων, το οποίο αδυνατούσαν να πληρώσουν. Για τον λόγο αυτό κατασχέθηκε μεγάλο μέρος από τα επιστραφέντα αργυρά σκεύη, τα οποία μεταφέρθηκαν στο Μετόχιο του Πατριαρχείου Ιεροσολύμων στη Λευκωσία, που είχε φαίνεται επιταχθεί, όπου υποχρεώθηκαν δύο χρυσοχόοι και τα έλιωσαν. Ακολούθως εκποιήθηκε το ασήμι τους, ώστε να πληρωθεί το βαρύ πρόστιμο και να καταλήξουν και πάλι τα χρήματα στους Τούρκους αγάδες.

Είναι αξιοσημείωτο ότι το επεισόδιο με τα κρυμμένα όπλα επιβεβαιώνεται από τον κώδικα του Ηγούμενου Χαραλάμπους, όπου σημειώνεται ότι οι τοπικές Αρχές εξέδωσαν τελικά «γράμμα άθώωσης διά τά τουφέκια»²⁸. Για το ίδιο ζήτημα αναφέρεται επίσης επιστολή, ημερομηνίας 12 Φεβρουαρίου 1822, του Αρχιεπισκόπου Ιωακείμ προς τον Ηγούμενο Χαραλάμπο, με την οποία τον ενημέρωνε ότι ο Τούρκος διοικητής ζητούσε να του δοθούν εντός οκτώ ημερών 10.500 γρόσια από τη Μονή Κύκκου, 3.000 από την κοινότητα Μηλικουρίου και 5.500 από κάποιο Μοναχό, που υπήρξε αίτιος αναταραχής, η οποία, όμως, δεν διευκρινίζεται. Ακόμη τον καλούσε να παραδώσει άμεσα, αν τα είχε στην κατοχή του, πενήντα τουφέκια, που ζητούσε από τη Μονή ο διοικητής, χωρίς ωστόσο να προσθέτει οτιδήποτε άλλο σχετικό για την περίεργη αυτή υπόθεση²⁹. Εκφράζεται, όμως, η εικασία, ότι τα όπλα αυτά, πιθανόν κυνηγετικά, ο αριθμός των οποίων μπορεί να ήταν κατά πολύ μικρότερος, είχαν κρυφτεί και δεν παραδόθηκαν στις Αρχές, ύστερα από τη γενική διαταγή αποπλισμού και την παραινεντική εγκύκλιο, ημερομηνίας 22 Απριλίου 1821, του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, με την οποία καλούσε τους Χριστιανούς κατοίκους της

28. Κ. Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαραλάμπος», *ό.π.*, σ. ιγ' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *ό.π.*, σ. 415].

29. Στυλιανού Περδίκη, «Επαναστατικές κινήσεις στην Κύπρο κατά το 1821 και η Μονή Κύκκου», *Επετηρίδα Κέντρου Επιστημονικών Ερευνών* 25 (1999) 259-260 [= *Πρακτικά του Τρίτου Διεθνούς Κυπριολογικού Συνεδρίου (Λευκωσία, 16-20 Απριλίου 1996)*, τ. Γ', *ό.π.*, σ. 327-328].

Λευκωσίας να παραδώσουν οτιδήποτε σχετικό είχαν στην κατοχή τους³⁰. Ίσως δε να είχαν διαφυλαχθεί στο Μηλικούρι, γι' αυτό και η συμπερίληψη του συγκεκριμένου χωριού στο ανωτέρω έγγραφο. Είναι, όμως, παντελώς άγνωστος ο ρόλος στην ιστορία του «ταραχοποιού» Μοναχού, για τον οποίο γίνεται λόγος στην επιστολή του Αρχιεπισκόπου Ιωακείμ.

Τα τραγικά γεγονότα του καλοκαιριού του 1821, όπως έχει αναφερθεί, με βάση τις πηγές της εποχής και τη διασωθείσα παράδοση, είχαν ολέθριες επιπτώσεις στην ομαλή λειτουργία της Μονής Κύκκου, με αποτέλεσμα, σύμφωνα με κατάστιχο του έτους 1825 του αρχείου της Ιεράς Αρχιεπισκοπής, τουλάχιστον 57 από τους Μοναχούς και τα μέλη του λαϊκού προσωπικού της να αναγκαστούν να επιστρέψουν στα χωριά τους, για να επιβιώσουν³¹. Μόνο κατόπιν πολλών προσπαθειών του διαδόχου του Ηγουμένου Χαραλάμπους, νέου Ηγουμένου Νεοφύτου (1826-1861), ο οποίος μετέβη στην Κωνσταντινούπολη και με τη συμβολή του Οικουμενικού Πατριαρχείου πέτυχε την έκδοση σουλτανικών διαταγών από την Πύλη υπέρ της Μονής³², έγινε κατορθωτή η επανάκτηση

30. Κ. Σπυριδάκι, «Ο Ηγούμενος της Ιεράς Μονής Κύκκου Χαραλάμπους», *ό.π.*, σ. ιγ' [= *Μελέται, Διαλέξεις, Λόγοι, Άρθρα*, τ. Α'-2, *ό.π.*, σ. 415]. Για την εγκύκλιο της 22ας Απριλίου 1821, καθώς και για σχετικά σχόλια γύρω από το περιεχόμενό της, βλ. Γεώργιου Παπαχαραλάμπους, «Εγκύκλιος του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, αναφερομένη εις τα εν Κύπρω γεγονότα του 1821», *Κυπριακαί Σπουδαί* 28 (1964) 177-181.

31. Κωστή Κοκκινόφτα - Ιωάννη Θεοχαρίδη, «Μοναστηριακά δεδομένα σύμφωνα με το Κατάστιχο VI της Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1825)», *Επετηρίδα Κέντρου Μελετών Ιεράς Μονής Κύκκου* 4 (1999) 247 και πίν. 6.

32. Τέτοιες σουλτανικές διαταγές εκδόθηκαν κατά τα έτη 1827, 1840 και 1853. Βλ. Παύλου Χιδίρογλου, *Οθωμανικά έγγραφα της εν Κύπρω Μονής Κύκκου*, Λευκωσία 1973, σ. 147-166.

μέρους των περιουσιακών της στοιχείων³³, γεγονός που συνέτεινε στην ενίσχυση της προσπάθειας της Αδελφότητάς της για τη σταδιακή οικονομική ανάκαμψη και σωτηρία της³⁴.

Δημοσιεύτηκε στον τόμο: Ιεράς Βασιλικής και Σταυροπηγιακής Μονής Μαχαιρά (έκδ.), *Η εκατόμβη των μαρτύρων του 1821, Επιστημονικός Τόμος Α΄, Πρακτικά Παγκυπρίων Επιστημονικών Ημερίδων Επετειακού Έτους 2021*, Κύπρος 2022, σ. 151-166.

33. Σχετικά έγγραφα ή περιλήψεις τους, που αναφέρονται στη βοήθεια του Οικουμενικού Πατριαρχείου για την ανάκτηση και προστασία της περιουσίας της Μονής Κύκκου, παρατίθενται από τους Αρχιμανδρίτη Καλλίνικο Δελικάνη, *Τα εν τοις Κώδιξι του Πατριαρχικού Αρχιεπισκοπείου σωζόμενα επίσημα έγγραφα, τα αφορώντα εις τας σχέσεις του Οικουμενικού Πατριαρχείου προς τας Εκκλησίας Αλεξανδρείας, Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και Κύπρου (1574-1863)*, Κωνσταντινούπολη 1904, σ. 616-619, 621, 629· Θεοχάρη Σταυρίδη, *Οικουμενικό Πατριαρχείο και Κύπρος. Τα πατριαρχικά έγγραφα των ετών 1600-1878*, Λευκωσία 2001, σ. 352-353· Κωστή Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου στο Αρχείο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1634-1878)*, Λευκωσία 2011, σ. 244-248. Για τον Ηγούμενο Νεόφυτο βλ. Θ. Σταυρίδη, «Οι Ηγούμενοι της Ιεράς Μονής Κύκκου: προσωπογραφική μελέτη», *ό.π.*, σ. 53-55· Κ. Κοκκινόφτα, *Η Μονή Κύκκου στο Αρχείο της Αρχιεπισκοπής Κύπρου (1634-1878)*, *ό.π.*, σ. 159-166.

34. Εκτενέστερη μορφή της μελέτης αυτής δημοσιεύτηκε στον τόμο: Κ. Κοκκινόφτα, *Κύπρος και 1821*, *ό.π.*, σ. 431-452.